

органів місцевого самоврядування, так і спеціальні розвідки. Стаття може бути корисною дослідникам української культури, науки та музейництва імперського періоду.

Ключові слова: історія музейної справи, Наддніпрянська Україна, позитивізм, радянська історіографія, сучасна українська історіографія.

УДК 069.01:930.1 (477 - 25)

Историография истории музейного дела Надднепрянской Украины XIX – начала XX ст. / И. В. Дворкин // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. – № 25 . – С. 29-45. Бібліогр.: 74 назв. – ISSN 2079-0813.

В статье проанализирована историография истории музейного дела Надднепрянской Украины в XIX - начале XX в. (проанализированы работы, освещающие историю музеев ведущих музейных центров украинских губерний - Киева, Харькова, Полтавы и Чернигова). По хронологическому принципу выделены основные этапы исследования музейного дела Надднепрщины, имевших свои особенности, проанализированы как общие работы по истории городов, высших учебных заведений, органов местного самоуправления, так и специальные исследования. Статья может быть полезной исследователям украинской культуры, науки и музейного дела имперского периода.

Ключевые слова: история музейного дела, Надднепрянская Украина, позитивизм, советская историография, современная украинская историография.

The Historiography of the history of museum affairs on Naddniprians'ka Ukraine during XIX –early XX century / I. V. Dvorkin // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Actual Problems of the History of Ukraine. – Kharkiv: NTU «KhPI», 2014. – № 54 (1096). – S. 29-45. – Bibliogr.: 74. – ISSN 2079-0023.

The article analyzes the historiography of the history of museum affairs on Naddniprians'ka Ukraine during XIX - early XX century. Were analyzed the works covering the history of Ukrainian provinces leading museums in Kyiv, Kharkiv, Poltava and Chernihiv. The key stages of the study of museums in Ukraine were identified. General works on the history of cities, universities, local governments, and special museum studies were explored. The article can be useful to researchers of Ukrainian culture, science and museum affairs of Imperial period.

Keywords: history of museum affairs, Naddniprians'ka Ukraine, positivism, Soviet historiography, the modern Ukrainian historiography.

УДК 94 (477) «19/20»

І. В. ЄРЕМСЬВА, аспірантка, НТУ «ХПІ»

**«У МЕНЕ ВІДБРАНЕ... ІМ'Я ЧЕСНОЇ ЖІНКИ ТА ДРУЖИНИ»: АНАЛІЗ
КЛОПОТАННЯ ОПЕРНОЇ СПІВАЧКИ СТЕФАНІЇ СЛОДЕЦЬКОЇ
ВІДНОСНО ЇЇ РОЗЛУЧЕННЯ**

У статті аналізується клопотання оперної співачки Стефанії Клементіївни Слодецької до Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора відносно перегляду справи її розлучення. Знайдене в Центральному державному історичному архіві України, м. Київ, воно розкриває різні аспекти повсякденного життя акторів, зокрема, відносини із впливовими прихильниками, умови праці та матеріальне становище. Документ відобразив найбільш значимі для С. Слодецької у критичній ситуації аспекти життя, що дало змогу дослідити систему цінностей жінки-актриси того часу. Крім того, виявлені місце та роль розлучення в акторському середовищі, ключові правові та соціальні проблеми актриси, пов'язані із вступом до шлюбу та з його розторгненням. Окрему увагу приділено специфіці шлюбного законодавства Російської імперії.

Ключові слова: актриса, розлучення, шлюбно-сімейні відносини, шлюбне законодавство, вид на проживання.

Вступ. Вітчизняна історична наука довгий час фокусувалася на дослідженні масштабних політичних, соціальних і культурних подій та явищ, оминаючи увагою «маленьку людину» (джерела формування її світогляду, особливості побуту, сімейні традиції тощо). Однак саме дослідження приватного аспекту життя так званих «безіменних свідків історії» розкриває основні тенденції розвитку суспільства на різних етапах його існування. Відтак, набувають виключної цінності архівні документи особового походження. Віддзеркалюючи певні риси повсякденного життя автора, його соціальне обличчя, інтерпретацію реальності, а також приватні випадки роботи законодавства, вони є вкрай важливими для вивчення повсякденності акторів Наддніпрянської України другої половини XIX – початку XX ст.

Аналіз означених аспектів становить **мету** даної роботи, в основу якої покладене клопотання оперної співачки Стефанії Слодецької, виявлене в Центральному державному історичному архіві України, м. Київ, і вперше введене до наукового обігу.

Виклад основного матеріалу. Влітку 1895 р. артистка Стефанія Клементіївна Слодецька (по чоловікові – Куренкова) звернулася до Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора із проханням втрутитися у справу її розлучення.

Провадження справи розпочалося 7 липня 1895 р. і закінчилося 23 вересня того ж року, тобто тривало близько 2,5 місяців. Її загальний обсяг склали 10 документів, серед яких – особисте клопотання актриси; її розписка про отримання документів із різних відомств (об'яви із канцелярії Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора, докладної записки, копії постанови Святішого Синоду, свідоцтва Московського губернського правління); листування по справі між канцелярією Санкт-Петербурзького міського голови, приставами різних поліцейських дільниць столиці та міським адресним столом [1]. Офіційне листування склало більшу частину справи і стосувалося безлічі дрібних бюрократичних нюансів. Але з-поміж документів особливо вирізнялося особисте клопотання С. Слодецької до Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора, яке і дало початок справі [1, арк. 1-2].

Написане жінкою власноруч, воно, на відміну від сухих ділових паперів, не було позбавлене емоцій і, вмістившись на 2 аркушах, змальовувало майже все життя співачки (стиль документу збережений – Авт.):

Ваше Высокопревосходительство!

Вы были так милостивы ко мне, выслушали мое дело и даже великодушно помогли мне. Вы и супруга Ваша настоящие человеколюбивые люди, Вас благословляют многие, в том числе и я которой Вы оказали помощь вовремя. Мне было стыдно брать милостыню, когда еще можно зарабатывать себе кусок хлеба талантом своим, но я сбита с дороги возмутительным поступком мужа моего и даже не имею надлежащего вида на жительство, не знаю где хлопотать и не имею ни средств, ни времени на это. У меня отняты все средства мною приобретенные многими годами и имя честной женщины и жены; меня развели заочно незаконно, оскорбив клеветой; так как муж мой адвокат, то никакими силами не могу восстановить мои права и отнять крохи свои без протекции добрых людей как Вы. Помогите во имя Бога и правды в этом деле; необходимо пересмотреть мое дело секретно через Министра Внутренних Дел, через жандармское правление, так как через министра юстиции невозможно, ибо он косвенным образом участник в этом деле. Позвольте надеяться, что Вы по Вашей доброте и гуманности не откажете мне в Вашем участии в этом деле. При сем прилагаю бумаги, копии с которых видно всю ложь и незаконность поступка мужа моего, докторов и пр. Дегинирацией никоим образом я не могла быть больна; 1.) Родители мои были совершенно здоровы, ни страдали ни припадками, ни пьянством, что могло вызвать дегенерацию детей их. 2.) Я с детства пробивала себе добычу сама лично, собственными трудами дала себе скудное образование; затем служила и собственными трудами приобретала средства на жизнь, чем подтверждаются условия с разными антрепренерами как до брака так и после брака, следовательно хронической больной я быть не могла, значит всю эту ложь нельзя оставить безнаказанной. Подчеркнутые мной места во бумагах приложенных присем, доказывают мною сказанное. Упомянутые в расписках мужа векселя находятся до сих пор в Сенате и по ним я не получила ни гроша. Долги упоминаемые в этой же расписке, доказывают ясно незаконную сделку с родными. Странно только и не понятно для меня то, каким образом Мировой судья мог выдать исполнительный лист на 2440 р. Тогда как по закону не полагается на такую сумму. Всё доказывает несправедливость мужа со мною.

1895 года июня

Жительство имею
по Николаевской
улице дом №16, квартиры 32

Имею честь
быть глубоко
уважаемая
артистка
русской оперы

Підпис дозволяє припустити, що адресантка була або досить відома, або надто заспесивилася, бо не соромилася називатися саму себе «глибоко шановною» і наполягати на своєму «таланті». Спливав і факт роботи артистки в трупі російської опери – музичного театру, репертуар якого складався переважно з творів російських композиторів, а лібрето європейських опер перекладалися російською. Подібні трупи з другої половини XIX ст. з'явилися у багатьох містах, в тому числі, у Києві. Втім у розпорядженні управляючого канцелярії Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора, яке у справі С. Слодецької було підшите одразу після її клопотання, чітко вказувалося, що актриса перебувала в Петербурзі [1, арк. 3]. Такі театральні центри як Харків, Київ, Одеса являлися кузницею талантів для столичних сцен, отже, цілком ймовірно, що до поїздки в Петербург артистка працювала в Україні.

Зачин клопотання ряснів улесливими епітетами на адресу діючого генерал-губернатора Олексія Павловича Ігнат'єва та його дружини Софії Сергіївни (уродженої княжни Мещерської), відомої своєю благочинною діяльністю. Актриса знала про чуйний характер княгині, оскільки вже не вперше зверталася до них обох і отримувала матеріальну допомогу. Показово, що С. Слодецька апелювала не лише до генерал-губернатора, а й до його дружини, застосувавши на свою користь благодійну діяльність останньої та попередивши можливі плітки про нібито інтимну природу надмірної участі генерал-губернатора в житті рядової співачки.

За численними згадками самих акторів, покровительство впливових осіб над артистами було розповсюдженим і дуже принизливим явищем. У провінції роль меценатів зазвичай виконували купці та сановники. Саме ця «благородна публіка» призвичаювала акторів до алкоголю, посилаючи своїм улюбленицям в антрактах великі таці з міцними напоями та закусками, щоб грали «гарячіше» [2, с. 64]. Окрім квітів, заможні поціновувачі мистецтва дарували актрисам дорогі подарунки, розраховуючи на компенсацію матеріальних затрат фізичними задоволеннями. Впливові патрони нерідко брали на себе і утримання театральних красунь, підриваючи їх жіночу репутацію [3, арк. 70]. Актори, у свою чергу, намагалися використати прихильність впливових осіб для підвищення професійного та соціального статусів. [2, с. 65; 4, с. 45,]. Вочевидь, С. Слодецька не лише мала у колі своїх прихильників представників вищої місцевої адміністрації, а й вдало використовувала їх, не цураючись в часи життєвих негараздів ані матеріальної підтримки, ані впливової протекції.

За цих обставин, відкритим залишається питання про те, як С. Слодецькій вдалося завести дружбу із родиною генерал-губернатора. Посадовим особам для контролю за діяльністю розважальних закладів (театрів, цирків) обов'язково виділялися в них безкоштовні глядацькі місця. Трупа російської опери розташовувалась у київському міському театрі, де генерал-губернатору належала ціла ложа [14, арк. 10]. Відтак, голова краю часто бував у театрі і, безсумнівно, брав з собою родину. Але за таких

обставин, між сім'єю генерал-губернатора та артисткою навряд чи могли скластися настільки довірливі відносини, щоб не соромлячись особисто звертатися за грошима та протекцією. Більш близьке знайомство С. Слодецької та родини О. Ігнат'єва могло відбутися безпосередньо у нього вдома: заможні особи нерідко запрошували найбільш популярних артистів для розваг своїх гостей. Отже, можливо С. Слодецька й не перебільшувала, впевнено говорячи про свій великий талант.

Сутність проблеми, з якою зіткнулася С. Слодецька, викладена в перших рядках документа: чоловік обманним способом розлучився з нею, позбавивши виду на проживання та коштів, а також спаплюжив репутацію дружини. Буквально декілька слів з клопотання охарактеризували всю ситуацію співачки: в ті роки факт розлучення для жінки ставав тяжким ударом по її соціальному та правовому статусах. Найстрашнішим наслідком розлучення часто ставала втрата так званого виду на проживання. У статті 1 «Устава о паспортах и беглых» зазначалося: «ніхто не може відлучатися з місця свого проживання без узаконеного виду або паспорта» [6, с. 3]. Отже, слово «вид» в юридичній мові того часу було синонімом слова «паспорт». Такий документ видавався чоловікам по досягненні повноліття (в 21 рік) або раніше, за умови взяття шлюбу [6, с. 21]. Жінки ж, зазвичай, паспорта не мали і включалися до «виду» своїх батьків, а після одруження – чоловіків. Окремий «вид» видавався представницям слабкої статі лише після отримання дозволу від означених осіб. Людину, яка покинула постійне місце проживання без посвідчення особи визнавали бродягою і карали виправним арештом строком на 4 роки з подальшою висилкою до Сибіру або віддалених губерній [15, с. 475]. Отже, абсолютно зрозуміло, чому відсутність законного «виду» турбувала С. Слодецьку над усе. Не даремно у зверненні вона спочатку засмучувалася через відсутність виду на проживання, а вже потім нарікала на втрату коштів, статусу та репутації.

Значення «виду» для актрис стає ще більш зрозумілим після ознайомлення зі спогадами іншої акторки – Надії Тираспольської [5, с. 30]. Вона писала, що одна з її колег залишила сім'ю заради сцени. Ображений чоловік помстився, позбавивши колишню дружину виду на проживання. Оскільки без цього документу в Російській імперії могли проживати лише власниці «жовтого квитка» (тобто особи, які займалися проституцією), бідолашна артистка була змушена придбати його для себе. Відтоді дирекції театрів категорично відмовлялися підписувати контракт із актрисою з офіційним статусом повії (тим паче, що останніх категорично заборонялося наймати на роботу).

Бідкалася С. Слодецька і щодо втрати власних коштів, зароблених багаторічною працею. У кінці клопотання вона вказувала, що суддя зобов'язав її до виплати по виконавчому листу 2440 руб. [1, арк. 2]. Саме цю суму співачка іменувала «крохами». Але чи були ці гроші дійсно останніми, чи жінка навмисно лукавила, сказати важко. Хоча певний дисонанс у її словах явно відчувається. Сума, насправді, була значною і складала майже трирічну заробітну плату, наприклад, молодшого військового офіцерського складу (місячне жалування офіцерів з урахуванням додаткових грошей на утримання складало 55 руб. у підпоручика; 60 руб. у поручика; 65 руб. у штабс-капітана) [8]. Однак чи могла артистка мати такі

заощадження лише займаючись безпосередньою професійною діяльністю? Враховуючи той факт, що актори мали можливість додаткового заробітку на приватних заходах заможних осіб, не виключено, що вказані кошти С. Слодецька заробила самостійно.

Особливо цікавим є опис причин і ходу розлучення. Згідно законодавства Російської імперії, шлюб розривався лише з дозволу Святішого Синоду. Його припинення здійснювалося формальним духовним судом у 4-х випадках: доведеної подружньої зради; нездатності до подружнього життя; в разі, коли один із подружжя за вироком суду позбавлявся всіх прав свого стану або карався засланням; у випадку безвісної відсутності чоловіка чи дружини строком більше 5-ти років [9, с. 192]. Розірвати шлюб, через жорсткість законодавства, було вкрай складно. За даними загального перепису населення 1897 р., в Російській імперії на 1000 чоловіків припадав лише 1 розлучений, а на 1000 жінок – 2 [10].

Жодної з офіційно визнаних причин для розлучення у чоловіка С. Слодецької не було. Але, існувало настільки велике бажання розлучитися, що причину довелося буквально «вгадувати». Що ж могло довести адвоката до відчайдушного і, відверто кажучи, вкрай нечистоplotного вчинку? Примітно, що у переліку «втрат» С. Слодецької не згадувалися діти, хоча при розлученні питання про розподіл дітей виникало неминуче і не могло залишити байдужою жодну матір. Це дає підстави припускати, що нащадків подружжя Куренкових не мало. Подібна обставина хоч і не являлась юридичною підставою для розірвання шлюбу, однак, могла спровокувати бажання чоловіка розлучитися з бездітною жінкою. З іншого боку, очевидним є високий соціальний статус чоловіка С. Слодецької – кандидата прав із знайомствами у самому міністерстві юстиції (у клопотанні співачка вказує, що непрямим учасником судової справи був сам міністр, який виступив на боці її чоловіка). Захоплення актрисами в його середовищі було буденною справою. Але коли роман в такій парі переростав у шлюбні відносини, жінка зазвичай йшла зі сцени, адже мати за дружину актрису вважалось непристойним [16, с. 169]. Відтак з-поміж особистих причин розлучення у чоловіка С. Слодецької могло бути і її бажання повернутися на сцену. Окрім того, можна припустити, що адвокат став елементарно перейматися низьким походженням С. Слодецької, соромився її, бажав позбавитися непрестижної за статусом дружини.

У якості приводу для розторгнення шлюбу чоловік співачки обрав медичний чинник, звинувативши дружину у дегенерації. Яку саме дегенерацію – фізичну чи психічну – використав кандидат прав для ініціації розлучення визначити складно, адже лікарський висновок у справі відсутній, а сама С. Слодецька в тексті клопотання не вказувала спеціалізацію «ескулапів», які вчинили «наклеп» відносно стану її здоров'я. Проте вона писала, що «служила і власною працею здобувала кошти на життя, чим підтверджуються умови з різними антрепренерами як до шлюбу так і після ..., отже хронічною хворою ... бути не могла». Приватні підприємці – антрепренери – навряд чи ризикували б своїми коштами, рекрутуючи психічно хвору артистку. До того ж, укладення шлюбу із скудоумними та божевільними заборонялося законом. Якщо подібний союз все-таки траплявся, його

швидко визнавали нелегітимним без необхідності розлучення [11]. Відтак, наявність у актриси психічних відхилень була мало ймовірною.

Мотивом до розторгнення шлюбу С. Слодецької могла слугувати і нібито її неспроможність до виконання подружнього обов'язку, під якою розуміли фізичну нездатність до статевих стосунків. При цьому нездатність мати дітей чи венерична хвороба не розглядалися законодавством як привід до розірвання шлюбу. Оскільки вступати в інтимні стосунки до вінчання заборонялося, факт фізичної нездатності до подружнього життя викривався тільки після шлюбної церемонії. Подати на розлучення в такому випадку можна було не раніше, ніж за 3 роки після одруження. При такій нагоді до суду надавалася довідка з лікарського відділення губернського правління, яка підтверджувала відповідний стан здоров'я чоловіка чи дружини. Цю «цидулку» обов'язково закріплювали відгуком медичної ради міністерства внутрішніх справ [12, с. 396].

Наведені співачкою аргументи щодо постійного співробітництва з антрепренерами, доводять відсутність у неї серйозних недугів, адже контракти містили жорсткі вимоги не тільки до зовнішнього вигляду та професійної компетентності акторів, а й до стану їхнього здоров'я [13, арк. 18]. Коли актор нездужав, його оглядав театральний лікар. Хворий мав вийти на роботу не пізніше, ніж за 5 днів, в іншому випадку його звільняли. Залишається незрозумілим, чому актриса доводила своє «жадане здоров'я» театральними контрактами, а не лікарським висновком, який би прямо підтвердив її заяви.

Досить дивною була і сама процедура розлучення актриси. У клопотанні вона заявляла, що підтримка міністра юстиції, допомогла їй чоловікові розлучитися «заочно». Слід відмітити, що за законом розірвання шлюбу при наявності лише одного з подружжя ставало можливим виключно у разі невідомого місцезнаходження чоловіка чи дружини [9, с. 192]. Отже, розлучення С. Слодецької відбувалося зі значними порушеннями: недотриманням формальних правил процедури і, скоріш за все, з залученням підроблених документів, зокрема, лікарських висновків.

Наведені факти порушень громадянського законодавства ставлять ще одне питання: чому стало можливим використання фальшованих довідок та високопоставлених знайомств для вирішення адвокатом питання про розлучення на свою користь? Відповідь знаходиться безпосередньо в суспільстві Російської імперії кінця ХІХ ст., де мали місце такі явища як кумівство та корупція. Їх процвітання було настільки бурхливим, що активну законодавчу боротьбу з ними власноруч здійснювали імператори Олександр ІІ та Олександр ІІІ.

З іншого боку, дії чоловіка С. Слодецької вказували ще на одну проблему – відкрите ігнорування державою необхідності реформування норм сімейного права, на якому так наполягали провідні юристи. Залишаючись довгий час незмінним, воно фундувалося на православних церковних догмах. Відсутність світських норм, що відображали б реалії мирського життя, а не відірвані від російської дійсності релігійні правила, позитивно впливала виключно на статистику розлучень, однак,

зовсім не сприяла укріпленню шлюбів. Сім'ї нерідко існували лише *de jure, de facto* ж кожен із подружжя жив своїм життям.

Висновки. Таким чином, проаналізований документ, на прикладі артистки російської опери, вдало відобразив розповсюджені в Російській імперії суспільні проблеми та виклики. Розкривши правові та соціальні труднощі, з якими стикалася у повсякденному житті розлучена жінка, він також проілюстрував їх з точки зору представниці акторської професії. Клопотання Стефанії Слодецької – важливе свідoctво часу, яке розкриває суспільні та гендерні особливості розлучення, а також їх роль у житті актрис.

Список літератури: 1. *Центральний державний історичний архів України*, м. Київ (Далі – ЦДІАК України), ф. 442, оп. 845, спр. 149, 9 арк. 2. *Гарянов П. А.* Актёры. Театральные записки / П. А. Гарянов. – Челябинск: Челябинское книжное издательство, 1957. – 176 с. 3. *Державний архів Харківської області*, ф. 180, оп. 1, спр. 30, 183 арк. 4. *Нежный И.* Былое перед глазами. Театральные воспоминания / И. Нежный. – М.: ВТО, 1963. – 400 с. 5. *Тираспольская Н. Л.* Из прошлого русской сцены / Н. Л. Тираспольская. – М.: ВТО, 1950. – 167 с. 6. *Устав о паспортах и беглых.* – 1857. – 222 с. 7. *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 г.* / под ред. Н. С. Таганцева. – СПб.: Типография М. Стасюлевича, 1895. – 892 с. 8. *Зайончковский П. А.* Русский офицерский корпус накануне Первой мировой войны [Электронный ресурс] / П. А. Зайончковский // Статьи, публикации и воспоминания. – М.: РОССПЭН, 1998. – С. 24-69. – Режим доступа: <http://www.regiment.ru/Lib/A/8.htm>. – Дата звертання: 17.09.14 г. 9. *Яненко Я. О.* Расторжение брака в Российской империи на рубеже XIX-XX вв. [Электронный ресурс] / Я. О. Яненко // Вестник Южно-Уральского государственного университета. – 2013. – №3. – С. 192 – 194. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/rastorzhenie-braka-v-rossiyskoj-imperii-na-rubezhe-xix-xx-vv>. – Дата звертання: 1.10.14 г. 10. *Белякова Е. В.* Церковный брак и развод в России в XIX в. [Электронный ресурс] / Е.В. Белякова. – Режим доступа: http://www.orthedu.ru/ch_hist/zer_brak_i_razvod.htm. – Дата звертання: 30.09.14 г. 11. *Тютрюмов И. М.* Законы гражданские с разъяснениями Правительствующего Сената и комментариями русских юристов [Электронный ресурс] / И. М. Тютрюмов. – СПб., 1910. – Режим доступа: http://civil.consultant.ru/elib/books/33/page_8.html. – Дата звертання: 30.09.14 г. 12. *Шершеневич Г. Ф.* Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.) [Электронный ресурс] / Г.Ф. Шершеневич. – М.: Статут, 2005. – 508 с. – Режим доступа: http://fs1.uclg.ru/books/pdf/1380481349_shershenevich_uchebnik_russkogo_grazdanskogo_pra_va_tom_1.pdf. – Дата звертання: 2.10.14 г. 13. *ЦДІАК України*, ф. 442, оп. 641, спр. 622, 25 арк. 14. *ЦДІАК України*, ф.442, оп. 639, спр. 102, 10 арк. 15. *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 г.* / Н. С. Таганцев. – СПб.: Типография М. Стасюлевича, 1895. – 892 с. 16. *Малютин Я. О.* Актёры моего поколения / Я. О. Малютин. – Л.-М.: Государственное издательство «Искусство», 1959. – 356 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Tsentrалniy derzhavniy istorichniy arhiv Ukrayini*, m. Kyiv (Dali – TsDIAK Ukrayini), f. 442, op. 845, spr. 149, 9 ark. 2. *Garyanov P. A.* Aktery. Teatralnye zapiski. – Chelyabinsk: Chelyabinskoe knizhnoe izdatelstvo, 1957. – 176 p. 3. *Derzhavniy arhiv Harkivskoyi oblasti*, f. 180, op. 1, spr. 30, 183 ark. 4. *Nezhnyy I.* Byloe pered glazami. Teatralnye vospominaniya. – Moscow: VTO, 1963. – 400 p. 5. *Tiraspol'skaya N. L.* Iz proshlogo russkoy stseny. – Moscow: VTO, 1950. – 167 p. 6. *Ustav o pasportah i beglyh.* – 1857. – 222 p. 7. *Ulozhenie o nakazanih ugolovnyh i ispravitelnyh 1885 g.* / pod red. N.S. Tagantseva. – SPb.: Tipografiya M. Stasyulevicha, 1895. – 892 p. 8. *Zayonchkovskiy P. A.* Russkiy ofitser'skiy korpus nakanune Pervoy mirovoy voyny [Elektronnyy resurs].

Stati, publikatsii i vospominaniya. – Moscow: ROSSPEN, 1998. – p. 24-69. – Rezhim dostupa: <http://www.regiment.ru/Lib/A/8.htm>. – Data zvertannya: 17.09.14 g. **9.** *Yanenko Y. O.* Rastorzhenie braka v Rossiyskoy imperii na rubezhe HIIH-HH vv. [Elektronnyy resurs]. Vestnik Yuzhno-Uralskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2013. – No 3. – p. 192–194. – Rezhim dostupa: <http://cyberleninka.ru/article/n/rastorzhenie-braka-v-rossiyskoy-imperii-na-rubezhe-xix-xx-vv>. – Data zvertannya: 1.10.14 g. **10.** *Belyakova E. V.* Tserkovnyy brak i razvod v Rossii v HIIH v. [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.orthedu.ru/ch_hist/zer_brak_i_razvod.htm. – Data zvertannya: 30.09.14 g. **11.** *Kuprin A. I.* Kak ya byl akterom [Elektronnyy resurs]. Sobranie sochineniy v 9 t. T. 4. – Moscow: Hudozhestvennaya literatura, 1971. – p. 311-338. – Rezhim dostupa: http://az.lib.ru/k/kuprin_a_i/text_1830.shtml. – Data zvertannya: 30.09.14 g. **12.** *Bulgakov S. V.* Nastolnaya kniga dlya svyashchenno-tserkovno-sluzhiteley (Sbornik svedeniy, kasayushchihsya preimushchestvenno prakticheskoy deyatelnosti otechestvennogo duhovenstva) [Elektronnyy resurs]. – Moscow: Izdatelskiy otdel Moskovskogo patriarha, 1993. – 1793 p. – Rezhim dostupa: <http://www.globalfolio.net/agiograf/books/bulgakov-nastolnaya-kniga/index.htm>. – Data zvertannya: 2.10.14 g. **13.** *TsDIAK Ukrayini*, f. 442, op. 641, spr. 622, 25 ark. **14.** *TsDIAK Ukrayini*, f. 442, op. 639, spr. 102, 10 ark. **15.** *Ulozhenie o nakazanih ugolovnyih i ispravitelnyih 1885 g.* / N. S. Tagantsev. – SPb.: Tipografiya M. Stasyulevicha, 1895. – 892 p. **16.** *Malyutin Y. O.* Aktyoryi moego pokoleniya. – Leningrad-Moscow: Gosudarstvennoe izdatelstvo «Iskusstvo», 1959. – 356 p.

УДК 94 (477) «19/20»

«У меня отнято... имя честной женщины»: справа по клопотанню артистки Стефанії Содецької відносно її розлучення (аналіз історичного джерела) / І. В. Єремєєва // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: "Актуальні проблеми історії України". – Х. : НТУ «ХПІ», 2014. – № 54 (1096). – С. 46-54. – Бібліогр.: 16 назв. – ISSN 2079-0813.

У статті аналізується клопотання оперної співачки Стефанії Клементіївни Слодецької до Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора відносно перегляду справи її розлучення. Знайдене в Центральному державному історичному архіві України, м. Київ, воно

розкриває різні аспекти повсякденного життя акторів, зокрема, відносини із впливовими прихильниками, умови праці та матеріальне становище. Документ відобразив найбільш значимі для С. Солодецької у критичній ситуації аспекти життя, що дало змогу дослідити систему цінностей жінки-актриси того часу. Крім того, виявлені місце та роль розлучення в акторському середовищі, ключові правові та соціальні проблеми актрис, пов'язані із вступом до шлюбу та з його розторгненням. Окрему увагу приділено специфіці шлюбного законодавства Російської імперії.

Ключові слова: актриса, розлучення, шлюбно-сімейні відносини, шлюбне законодавство, вид на проживання.

УДК 94 (477) «19/20»

«У меня отнято ... имя честной женщины»: дело по ходатайству артистки Стефании Содецькой относительно её развода (анализ исторического источника) / И. В. Еремеева // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: "Актуальні проблеми історії України". – Харків: НТУ «ХПІ», 2014. – № 54 (1096). – С. 46-54. – Бібліогр.: 16 назв. – ISSN 2079-0813.

В статье анализируется ходатайство оперной певицы Стефании Клементьевны Слодецькой к Киевскому, Подольскому и Волынскому генерал-губернатору относительно пересмотра дела её развода. Найденное в Центральном государственном историческом архиве Украины, г. Киев, оно раскрывает различные аспекты повседневной жизни актёров, в частности, отношения с влиятельными поклонниками, условия труда и материальное положение. Документ отразил наиболее значимые для С. Солодецькой в критической ситуации стороны жизни, что позволило исследовать систему ценностей женщины-актрисы того времени. Кроме того, выявлено место и роль развода в актёрской среде, ключевые правовые и социальные проблемы актрис, связанные с вступлением в брак и с его расторжением. Особое внимание уделено специфике брачного законодательства Российской империи.

Ключевые слова: актриса, развод, брачно-семейные отношения, брачное законодательство, вид на жительство.

«I have been taken away ... my honest woman name»: the case by petition of the actress Stephanie Slodetskaya related to her divorce (historical source analysis) / I. V. Yermeyeva // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Actual Problems of the History of Ukraine. – Kharkiv: NTU «KhPI», 2014. – № 54 (1096). – S. 46-54. – Bibliogr.: 16. – ISSN 2079-0813.

The article analyzes the opera singer Stephaniya Klementievna Slodetskaya petition to Kiev, Podol and Volyn Governor-General concerning to the divorce case review. Different aspects of actor's everyday life particularly the relations with powerful admirers, working conditions and financial situation based on the notified source from the Central State Historical Archives of Ukraine, Kiev, are revealed. Moreover on the S. Solodetskaya's petition basis the most significant for female-actresses of the time aspects of the life allowing to explore the actress' value system are shown. In addition, the divorce role and place in the actor's circle, as well as the main legal and social actress issues relating to marriage and its dissolution are detected. Also the specificity of the Russian Empire marriage laws is highlighted.

Keywords: actress, divorce, marriage and family relations, marriage legislation, residence permit.

УДК 94(477.54) «18/19»:[2-725:316.362]

Є. Ю. ЗАХАРЧЕНКО, аспірант історичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна